

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากกระแสของโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นปัญหาอย่างมากในสังคมไทย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาการ ด้านวัตถุ ด้านความเชื่อและค่านิยม เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ฟุ่มเฟือย การทำลายสภาพแวดล้อม การบริโภคเกินความจำเป็น การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อนำใจผู้บริโภค ตลอดจนค่านิยมเสพการบริโภคโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็น จากภาวะดังกล่าวเมื่อผนวกกับลักษณะนิสัยของคนไทยปัจจุบัน ที่ชอบความมีหน้ามีตาในสังคม ชอบแข่งฐานะ ชอบवादโก้ ชอบเลียนแบบ ไม่เคยรู้ความต้องการของตนเอง ต้องการคนรับรองหรือชื่นชม ชอบสนุก และเห่อของใหม่ เป็นต้น (พระธรรมปิฎก, 2540: 13-15) จึงส่งผลให้เกิดปัญหาในสังคมไทยรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคโดยขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบตามกระแสสังคมบริโภคนิยม ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2543: ออนไลน์)

ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดปัญหานั้นรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงมีความสำคัญและจำเป็นในการเสริมสร้างให้เด็กและเยาวชนไทยหันมาบริโภคด้วยปัญญา โดยเฉพาะเด็กในช่วงอายุตั้งแต่ 10-15 ปี ทั้งนี้เนื่องจากเป็นช่วงอายุที่เด็กสามารถพัฒนาสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องตามความคาดหวังและการยอมรับของสังคมได้ด้วยตนเอง (Kohlberg, 1973) นอกจากนี้ตามแนวคิดของเพียเจท์ (Piaget, 1932) ก็เห็นสอดคล้องกันว่า เด็กตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป จนถึงวัยรุ่นใหญ่ เป็นช่วงที่เด็กสามารถคิดเชิงนามธรรม กล่าวคือ เด็กจะสามารถจินตนาการเงื่อนไขของปัญหาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต โดยพัฒนาสมมติฐานอย่างสมเหตุสมผลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งหมายถึงว่าเด็กในระยะนี้จะมีความสามารถคิดหาเหตุผลเหมือนผู้ใหญ่ตนเอง (วีระ บุณยะกาญจน์, 2552)

จากการศึกษายังไม่พบคำตอบที่ชี้ชัดว่าการเสริมสร้างให้เด็กมีพฤติกรรมบริโภคด้วยปัญญา หรือดำเนินชีวิตแบบพอเพียงต้องให้ความสำคัญในเรื่องใด อย่างไรก็ตามพบว่าการศึกษาที่เด็กจะมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงพอประมาณนั้น มีสาเหตุหลักที่สำคัญมาจากการที่เด็กมีจิตลักษณะแบบพอเพียง ซึ่งจิตลักษณะดังกล่าวนักวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์นำโดย ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ เรียกชื่อว่า “จิตพอเพียง” ซึ่งเป็นตัวแปรที่สร้างขึ้นตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบด้วย ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการรับรู้คุณค่าที่ดี (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2551)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตพอเพียงและพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการวางแผนและส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับตัวแปรจิตพอเพียง และพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย จำแนกตามตัวแปรชีวสังคม

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุดตัวแปรจิตพอเพียง และชุดตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย จำแนกตามประเภทของโรงเรียน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังเรียนในปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 52 แห่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ นักเรียนในโรงเรียนของรัฐ จำนวน 31 แห่ง และนักเรียนในโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญ จำนวน 21 แห่ง (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ชุดตัวแปรจิตพอเพียง จำแนกเป็น 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรความมีเหตุมีผล ตัวแปรการมีภูมิคุ้มกันตน และตัวแปรการรับรู้คุณค่าที่ดี

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ชุดตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญา จำแนกเป็น 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา ตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคสิ่งของและเครื่องใช้ด้วยปัญญา ตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญา และตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญญา

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ทำให้ทราบระดับของตัวแปรจิตพอเพียงและพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย จำแนกตามตัวแปรชีวสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนเพื่อส่งเสริมหรือพัฒนานักเรียนแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

2. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างชุดตัวแปรจิตพอเพียงและชุดตัวแปรพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย จำแนกตามประเภทของโรงเรียน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาให้เยาวชนมีพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

3. ทำให้ทราบนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือนักเรียนกลุ่มที่สมควรได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วน ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนไทยมีพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญา

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 นิยามศัพท์เฉพาะ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตัวแปรชีวสังคม หมายถึง ตัวแปรคุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ ประเภทของโรงเรียน ค่าใช้จ่ายที่ได้รับในแต่ละวันโดยเฉลี่ย ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดา-มารดา อาชีพของบิดา-มารดา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบิดา-มารดา เขตพื้นที่ที่อยู่อาศัย และการได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากโรงเรียน

1.5.2 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

พฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญา หมายถึง การกระทำของบุคคลที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง ในการตัดสินใจที่จะเลือกอาหาร สิ่งของและเครื่องใช้ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และสื่อ ด้วยความเข้าใจในคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริง ไม่ทำให้ตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเดือดร้อนหรือเสียหาย จำแนกเป็น 4 ตัวแปร ได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา พฤติกรรมการบริโภคสิ่งของและเครื่องใช้ด้วยปัญญา พฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญา และพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญญา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พฤติกรรมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา หมายถึง การกระทำของบุคคลที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง ในการตัดสินใจที่จะเลือกซื้อหรือรับประทานอาหาร ด้วยความเข้าใจในคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริง รู้จักประมาณในการบริโภคและละเว้นหรือเลิกบริโภคสิ่งที่ทำลายสุขภาพ การวัดพฤติกรรมการบริโภคอาหารด้วยปัญญาวัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดัดแปลงมาจากแบบวัดการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของผจงจิต อินทสุวรรณและคณะ (2547) และแบบวัดพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของสุขุมล เกษมสุข (2549) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีพฤติกรรมการบริโภคอาหารด้วยปัญญาสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

พฤติกรรมการบริโภคสิ่งของและเครื่องใช้ด้วยปัญญา หมายถึง การกระทำของบุคคลที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง ในการตัดสินใจที่จะเลือกซื้อหรือเลือกใช้สิ่งของและเครื่องใช้ ด้วยความเข้าใจในคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริง คำนึงถึงคุณภาพและประโยชน์มากกว่าการคำนึงถึงคำโฆษณาชักจูง ราคาและรูปลักษณ์ภายนอก การวัดพฤติกรรมการบริโภคสิ่งของและเครื่องใช้ด้วยปัญญาวัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดัดแปลงมาจากแบบวัดการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของผจงจิต อินทสุวรรณและคณะ (2547) แบบวัดพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของสุขุมล เกษมสุข (2549) และแบบวัดพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของลลิตภัทร เจริญรัฐ (2555) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีพฤติกรรมการบริโภคสิ่งของและเครื่องใช้ด้วยปัญญาสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

พฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญา หมายถึง การกระทำของบุคคลที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง ในการตัดสินใจที่จะเลือกใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยความเข้าใจในคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริง การรู้จักใช้ให้ถูกต้องและได้ผลคุ้มค่า การช่วยให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีการคงอยู่หรือสูญเสียน้อยที่สุด การวัดพฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญาวัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดัดแปลงมาจากแบบวัดการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของผจงจิต อินทสุวรรณและคณะ (2547) แบบวัดพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของสุขุมล เกษมสุข (2549) แบบวัดพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของวีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพ็ชร และชลิตา วสุวัต (2553) และแบบวัดพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของลลิตภัทร เจริญรัฐ (2555) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีพฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญาสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

พฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญญา หมายถึง การกระทำของบุคคลที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง ในการตัดสินใจที่จะเลือกรับและใช้สื่อ ด้วยความเข้าใจในคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริง โดยเลือกรับและใช้สื่อในทางสร้างสรรค์ มีการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์เพื่อขยายขอบเขตความรู้ และมีการเปิดรับสื่ออย่างมีสติโดย

ไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียหาย การวัดพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญหาวัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดัดแปลงมาจากแบบวัดพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชนของจินตนา ตันสุวรรณนทร์ (2550) และแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อของลลิตภัทร เจริญรัฐ (2555) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญหาสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

จิตพอเพียง หมายถึง จิตลักษณะของบุคคลที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกออกเป็น 3 ตัวแปร ได้แก่ ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการรับรู้คุณความดี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความมีเหตุมีผล หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวกับการคิดแบบเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ การใช้สติและปัญญาในการแก้ไขเรื่องราวหรือปัญหาต่างๆ การวัดความมีเหตุมีผลวัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบวัดจิตเอกภาพด้านความมีเหตุมีผล กลุ่มตัวอย่างนักเรียน ที่พัฒนาขึ้นโดย โกศล มีคุณ (2551) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีเหตุมีผลสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

การมีภูมิคุ้มกันตน หมายถึง การที่บุคคลเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะรับการโจมตีหรือการชักจูง โดยการรับการโจมตีหรือยั่วยุอย่างอ่อนๆ ในประเด็นที่กระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อ ซึ่งเมื่อถูกโจมตีเช่นนั้น บุคคลจะหาข้อมูลหลักฐานมาลบล้างการโจมตีนั้นทำให้มีความรู้และเจตคติที่เพิ่มขึ้นจนเกิดภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมากขึ้นตามไปด้วย การวัดการมีภูมิคุ้มกันตน วัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบวัดจิตเอกภาพด้านการมีภูมิคุ้มกันตน ในกลุ่มตัวอย่างนักเรียน ที่พัฒนาขึ้นโดย ดุจดเดือน พันธุมนาวิณ และงามตา วนิชทานนท์ (2551) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงว่ามีภูมิคุ้มกันตนสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า

การรับรู้คุณความดี หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่มีการรับรู้ประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดี จากบุคคลอื่น สิ่งอื่น ก่อให้เกิดความตระหนัก ความซาบซึ้งและความสำนึกที่จะกระทำการตอบแทนทั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อม การวัดการรับรู้คุณความดี วัดจากแบบวัดที่คณะผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบวัดการรับรู้คุณความดี ฉบับรวม ในกลุ่มนักเรียน ที่พัฒนาขึ้นโดย อุบล เลี้ยววาริณ (2551) ซึ่งผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดมากกว่าแสดงที่มีการรับรู้คุณความดีสูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนจากเครื่องมือวัดน้อยกว่า